

АУДИТ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Постановка проблеми. Забезпечення ефективності функціонування суб'єктів господарювання є неможливим без налагодженого та організованого двостороннього зв'язку між системою управління та системою контролю. Правильна реалізація контролю як однієї з функцій системи управління забезпечує здійснення оцінки фактичного стану справ на підприємстві, виявлення відхилень від заданих параметрів, встановлення фактів, що зумовили їх формування.

Динамічна зміна умов зовнішнього економічного середовища призвела до посилення ролі і значення правильних управлінських рішень. Функція контролю на підприємстві дозволяє покращити роботу управлінських ланок усіх рівнів, а також оперативно відреагувати на вплив внутрішніх чи зовнішніх економічних чинників. Необхідність забезпечення єдності дій усіх структурних підрозділів, працівників управління та спеціалістів для найбільш ефективного впливу на реалізацію бізнес-процесів діяльності зумовлює потребу в належному виконанні функцій системи управління.

На сучасному етапі розвитку економіки, особливої уваги потребують питання вдосконалення управління, однією з найважливіших функцій якого є контроль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемним питанням вивченню аудиту як форми господарського контролю, детермінанти забезпечення ефективного управління суб'єктом господарювання присвячені наукові праці багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, а саме: М.Т. Білухи, Н.О. Бондаренко, Т.А. Бутинець, Л.В. Гуцаленко, О.А. Євтушевської, І.О. Левицької, С.О. Левицької, О.В. Мандриченко, В.Д. Понікарова, С.М. Попової, Н.В. Пришляк, Б.Ф. Усача та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне узагальнення аудиту як форми господарського контролю. Відповідно завданнями дослідження є аналіз існуючих підходів авторів до визначення місця аудиту в системі контролю, визначення взаємозв'язку між метою функціонування системи управління та завданнями контролю і аудиту.

Викладення основного матеріалу дослідження. Контроль як функція управління виступає засобом організації зворотних зв'язків, завдяки якому орган (суб'єкт управління), що управляє, отримує інформацію про стан керованого об'єкту і про процес виконання прийнятих рішень. Це дає можливість своєчасно реагувати на відхилення, що відбуваються, в діяльності керованого об'єкту і вносити відповідні корективи.

Контроль як функція управління соціально-економічною системою, полягає у забезпеченні безперервного спостереження за бізнес-процесами діяльності підприємства, кругообігу капіталу і ефективного розвитку прямих та зворотних зв'язків між підсистемами управління, встановленням причин виникнення відхилень від запланованих показників та порушення законності здійснення господарських трансакцій.

Контроль як функція системи управління проявляється в діяльності управлінської ланки в частині встановлення норм ефективності діяльності підприємства при запланованих цілях, встановленні відхилень та оцінці впливу на використання майна підприємства.

“Предметом будь-якого контролю є стан та поведінка об'єктів управління. Ця поведінка може бути описана системою показників, за допомогою яких можна встановити якісний стан об'єкта. Окрім того, кожний об'єкт оточує середовище, з яким він взаємодіє. Тому завдання контролю полягає і в тому, щоб виявити чинники, які істотно впливають на поведінку об'єкта контролю. Визначивши об'єкт контролю та істотні фактори, що впливають на його поведінку, встановлюють необхідні параметри об'єкта та їх відповідність меті управління” [2].

Білуха М.Т. вказує, що “контроль – це система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування керованого об'єкта прийнятим управлінським рішенням, визначення результатів управлінського впливу на керований об'єкт шляхом виявлення відхилень, допущених під час виконання цих рішень” [1].

Своєчасне здійснення контролю дозволяє підприємству не втратити основні конкурентні переваги в певному секторі ринку та забезпечує подальше ефективне його функціонування.

“Контроль на сучасному підприємстві має бути інтегрованим із системою управління. Тільки тоді контролер може стати партнером для керівництва. Орган вищого рівня повинен мати повну довіру щодо об'єктивності висновків, які він отримує після здійснення контролю” [3, 100].

Отже, система контролю на підприємстві виступає процесом спостереження, перевірки відповідності функціонування суб'єкта господарювання чинним законодавчим документам, прийнятим планам, програмам і забезпечує виявлення відхилень та недоліків, що виникають в процесі здійснення бізнес-процесів підприємства.

Однією з форм контролю, що набула динамічного розвитку є аудит. В літературних джерелах спостерігається ототожнення понять “аудит” та “контроль”, що пов'язано з тим, що в процесі їх реалізації використовуються спільні методичні прийоми й процедури. Вважаємо, що таке ототожнення є неправильним оскільки даним видам контрольної діяльності притаманна різна спрямованість, мета та завдання перевірки, суб'єкти здійснення.

Аудит виступає однією із форм контролю та відрізняється від контролю змістовним наповненням та призначенням. На даному положенні наголошують Левицька С.О. та Левицька І.О., які стверджують, що “контроль залишається перевіркою як окремих питань, так і господарської діяльності в цілому на предмет дотримання підприємством чинних нормативно-правових актів з метою забезпечення ефективного та раціонального використання всіх наявних ресурсів. Фінансовий аудит, на нашу думку, є якісно своєю формою контролю, що передбачає формування достовірної оцінки показників фінансової звітності з використанням контрольних процедур; невід'ємний елемент менеджменту господарської діяльності на засадах сучасних методик та процедур фінансово-господарського контролю” [5, 398].

Розвиток аудиту в Україні розпочався в 1993 р. після прийняття Закону України “Про аудиторську діяльність” [4] відповідно до якого аудит спрямований на створення системи незалежного контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової. Аудиторський контроль, як складова господарського

контролю, покликаний оцінити достовірність інформації, що наведена у фінансовій звітності, встановити недоліки діяльності суб'єкта господарювання з метою їх подальшого усунення та удосконалення діяльності.

Як зазначає О.В. Мандриченко, “під час аудиту реалізуються: контрольна функція, що спрямована на перевірку даних фінансової звітності стосовно їх відповідності положенням чинних нормативно-правових актів, даним бухгалтерського обліку та порядку ведення відповідних операцій; підтверджувальна – полягає у наданні аудиторського висновку, який засвідчує достовірність фінансової звітності та надає впевненість її користувачам щодо правильності її складання та відповідності чинним нормативно-правовим актам; консультативна – надання допомоги суб'єкту господарювання щодо усунення виявлених недоліків у звітності та її удосконалення шляхом надання рекомендацій та інші функції, в поєднанні з основною функцією аудиту – захист публічних інтересів” [6, 189].

Аудит, як складова механізму управління, надзвичайно важливий для економіки, тому що дозволяє зменшити ризики діяльності, а також реалізує опрацювання рекомендацій щодо ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства.

Також аудит як форма господарського контролю чітко не відокремлений від загальнонаукових методів, і використовується в комплексі та взаємозв'язку з останніми. Так, в ході аудиторської перевірки аудитор зобов'язаний в першу чергу вивчити систему внутрішнього контролю, яка діє на підприємстві оскільки характер і якість аудиту багато в чому залежить від того, наскільки правильно аудитор оцінить ефективність системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання.

Тому аудит, як форма контролю, вважається одним з елементів контрольної функції управління, завдяки якому оцінюється рівень виконання поставлених завдань в діяльності підприємств, реалізації його стратегії (табл. 1).

Наявність тісного взаємозв'язку між метою функціонування системи управління та завдань контролю і аудиту сприяє наданню допомоги керівництву підприємства і його структурним підрозділам у виконанні своїх обов'язків настільки кваліфіковано і ефективно, наскільки це можливо.

Таблиця 1

Взаємозв'язок мети, завдань управління, контролю та аудиту

<i>Мета та завдання системи управління</i>	<i>Спільні завдання, напрями аудиту і контролю на підприємстві</i>
Формування стратегічних та тактичних планів розвитку діяльності суб'єкта господарювання	Визначення відповідності бізнес-процесів встановленим цілям
Збереження майна власника, дотримання вимог чинних нормативних актів і відповідних стандартів бухгалтерського обліку і звітності	Оцінка ризиків і системи захисту від шахрайства
Прийняття правильних та оперативних управлінських рішень з оцінкою наслідків їх ухвалення для результатів господарювання	Дає власникам можливість правильно оцінити і спрогнозувати наслідки ухвалення управлінських рішень
Досягнення планових показників діяльності, забезпечення утримання конкурентної позиції на ринку	Запобігання фінансовим порушенням і забезпечення достовірності фінансової звітності
Прогнозування, опрацювання ефективної стратегії діяльності	Порівняння фактичних значень з метою виявлення відхилень, виявлення причин і винуватців відхилень
Пошук шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства і його структурних підрозділів	Визначення залежності між отриманими відхиленнями і кінцевими результатами діяльності підприємства, аналіз впливу отриманих відхилень на кінцеві результати
Своєчасне прийняття та висока якість управлінських рішень	Забезпечення достовірності та цілісності інформації; встановлення зворотного зв'язку

Аудит як форма господарського контролю виступає одним з інструментів прийняття оптимальних обґрунтованих управлінських рішень, що сприяють досягненню високих економічних результатів діяльності суб'єкта господарювання, незалежно від його форми власності, організаційно-правової форми та видів економічної діяльності. Аудит на сьогодні є важливим напрямом розвитку функції контролю в системі управління на основі здійснення коригуючого впливу на результати господарювання підприємства.

В українській практиці розвитку аудиторської діяльності існує ряд невирішених питань, які негативно впливають на підвищення престижу аудиторської професії, рівень довіри до аудиторів та низький рівень зовнішнього контролю. Серед нагальних проблемних питань розвитку аудиторської діяльності, які потребують вирішення слід виокремити: низький рівень зовнішнього контролю; масовий характер недотримання етичних вимог з боку аудиторів; відсутність належного розуміння клієнтами ролі та місця аудиторів в економічних відносинах, пов'язаних з

використанням фінансової звітності третіми сторонами; нормативно не врегульований порядок страхування ризиків аудиторської діяльності і визначення механізму формування відповідних страхових резервів аудиторськими фірмами.

Існування тісного зв'язку між аудитом і системою управління завдяки розвитку та розширенню сфери застосування контролю сприяє перетворенню аудиту на інструмент контролю за ризиками діяльності підприємства.

Контроль як функція управління підпорядкований розв'язанню завдань системи управління. Тому призначення контролю в широкому розумінні повинно відповідати цілям управління, які визначаються економічними закономірностями розвитку суспільства. Враховуючи зміни, що відбулись в реформуванні правового регулювання аудиторської діяльності і беручи до уваги той фактор, що аудит є формою господарського контролю пропонуємо роль аудиту в системі контролю розглядати наступним чином (рис. 1).

Контроль як функція управління підпорядкований розв'язанню завдань системи управління. Тому призначення контролю в широкому розумінні повинно відповідати цілям управління, які визначаються економічними закономірностями розвитку суспільства.

Головною метою здійснення контрольних процедур є отримання достовірної інформації, необхідної для обґрунтування рішень з питань раціонального використання ресурсів підприємства для забезпечення ефективного його функціонування, оцінки впливу факторів внутрішнього та зовнішнього економічного середовища та вдосконалення управління діяльністю в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аудит є важливим елементом у розробці та розвитку стратегії бізнесу, запорукою успіху діяльності підприємства в результаті підвищення його конкурентоспроможності в умовах зростаючої конкуренції на ринку і споживачів за рахунок: зниження випадків відхилень від заданих параметрів розвитку підприємства, відсутності випадків недостовірного надання інформації, виправлення помилок в системі бухгалтерського обліку результатів здійснення фактів господарського життя; оптимізації питань управління і запобігання виникненню шахрайських механізмів.

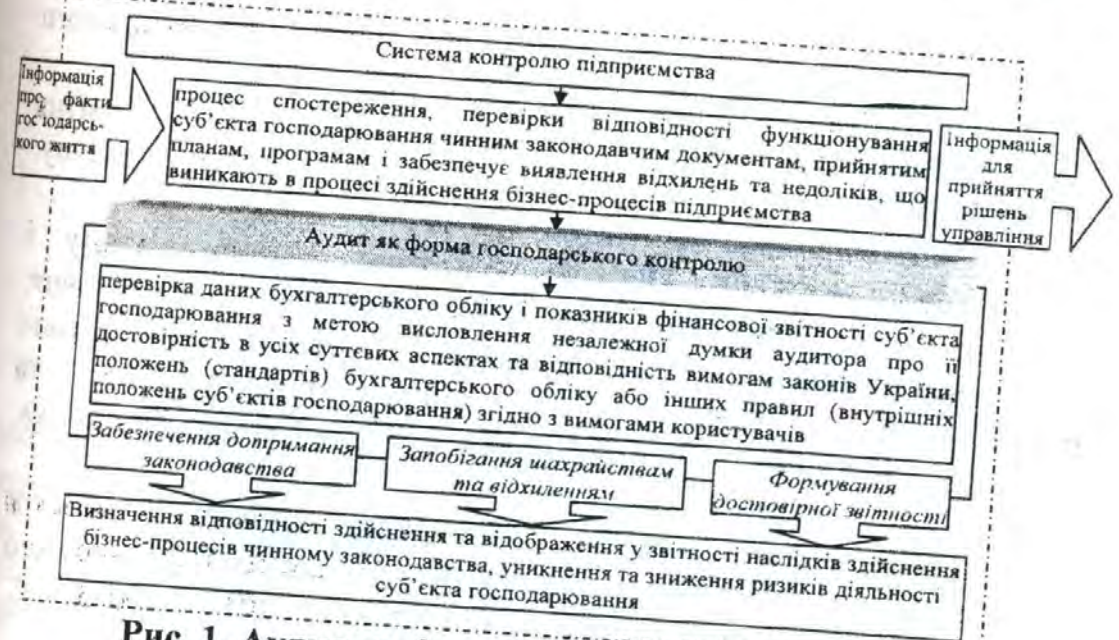

Рис. 1. Аудит як форма господарського контролю підприємства

Аудиторська перевірка діяльності підприємства спрямована на систему управління ризиками, оцінку ефективності системи внутрішнього контролю та пошук шляхів удосконалення. Дані отримані за результатами аудиторської перевірки використовують для підтримання динамічної рівноваги всієї системи управління, а також прийняття найбільш обґрунтованих управлінських рішень. В даному випадку системи зворотного зв'язку дають змогу керівництву виявити багато непередбачених моментів і скорегувати свою лінію поведінки так, щоб запобігти відхиленням діяльності підприємства від найефективнішого шляху до поставлених перед ним завдань.

Список використаних джерел:

1. Белуха Н.Т. Теория финансово-хозяйственного контроля: [учебник] / Н.Т. Белуха. – К.: Вища школа, 1990. – 279 с.
2. Бондаренко Н.О. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності: Навчальний посібник / Н.О. Бондаренко, В.Д. Понікаров, С.М. Попова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с.

3. Бутинець Т.А. Взаємозв'язок контролю з іншими галузями знань / Т.А. Бутинець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – Т. 4. – С. 99-102.

4. Закон України “Про аудиторську діяльність” від 22 квітня 1993 року N 3125-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.

5. Левицька С.О. Науково-практичні основи аудиту і контролю: вітчизняна та міжнародна практика формування, перспективи розвитку / С.О. Левицька, І.О. Левицька // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2009. – Випуск 3 (47). – Секція: Економіка. Частина I. – С. 393-398.

6. Мандриченко О.В. Фінансово-правові аспекти аудиторської діяльності та місце аудиту в системі фінансового контролю / О.В. Мандриченко // Наше право. – 2011. – № 3. – С. 188-192.